

Types hoogbegaafde leerlingen

Bron: Eureka!

Auteurs Betts & Neihart (1988)

Niet alle hoogbegaafde kinderen zijn hetzelfde. Betts en Neihart (1988) kwamen, na grondige bestudering van vele duizenden dossiers tot een indeling in zes groepen hoogbegaafden:

Type 1: De succesvolle leerling

Type 2: De uitdagende leerling

Type 3: De onderduikende leerling

Type 4: De drop-out

Type 5: De leerling met leer- en gedragsproblemen

Type 6: De zelfstandige leerling

Deze indeling is voor het onderwijs heel goed bruikbaar, al zijn de bedoelde 'groepen' nog steeds verzamelingen waarbinnen grote verschillen bestaan. Hieronder wordt beschreven wat de diverse types leerlingen kenmerkt en worden diverse praktijkvoorbeelden gegeven.

Type 1: De succesvolle leerling

Uit de praktijk

Irma is het voorbeeld van een meisje dat zich gedraagt "naar verwachting". Het is een rustige leerling. Ze voert haar taak altijd nauwgezet uit en vraagt nooit om moeilijker werk. Haar cijfers zijn hoog. De leerkracht heeft wel met haar ouders gesproken over de vraag of zij mogelijk meer uitgedaagd moet worden. Hij geeft aan dat Irma wel heel onzeker is. Voortdurend vraagt ze bevestiging, terwijl ze de stof volledig beheerst. In overleg met de ouders is besloten dat Irma een groep overslaat. Ze zal daarom na de zomervakantie van groep 5 naar 7 gaan. In groep 7 en 8 blijkt de versnelling voor Irma niet negatief. Haar resultaten zijn goed, hier en daar zelfs heel goed. Irma is rustig en stil. Ze heeft contact met andere meisjes uit de groep. Van tijd tot tijd wordt ze in pauzes door bepaalde jongens geplaagd. Haar vriendinnen melden dit meestal aan de juf. Deze introduceert na enkele keren een contactschrift met Irma. Irma meldt daarin plagerijen en de juf kan daarop anticiperen. De uitkomst van de Cito-eindtoets is verrassend. Irma was heel rustig, gelaten zelfs, toen ze de toets moest maken. Ze zei na afloop geen idee te hebben van de uitkomst. De score blijkt extreem laag te zijn. In allerijl wordt contact met de ouders gezocht. Tijdens het gesprek met ouders wordt al snel duidelijk dat Irma het moeilijk vindt om keuzes te maken. Ook in de thuissituatie kiest ze bijvoorbeeld niet wat ze met haar zusje zal spelen. Meestal kiest ze maar wat een ander haar aanraadt. Irma is, zo blijkt uit onderzoek, hoogbegaafd. Maar hoe kunnen ouders en school dat merken? Ze heeft zich een werk- en levenshouding aangemeten waardoor ze niet opvalt. Irma is duidelijk een onderpresteerder. Haar houding behoedt haar voor grote problemen door afwijkend gedrag. Maar is ze gelukkig? Ontwikkelt ze zich evenwichtig? Ze bleek mikpunt voor plagerijen en ging dit niet eens zelf bij de juf melden. Kwam dit door het ontbreken van zelfvertrouwen? Irma is voor een school, oppervlakkig gezien, een ideale leerling. Het toonbeeld van een kind met aanpassingsgedrag. Maar voor haar ouders is ze een voortdurende bron van zorgen: een ideale leerling, maar tegelijk een meisje zonder zelfvertrouwen...

Beschrijving van de succesvolle leerling

Het zijn prettige leerlingen: ze doen wat je zegt, zijn gezagsgetrouw en beleefd. De resultaten zijn goed, de werkhouding is prima. Geen vuiltje aan de lucht...

Maar waarom zijn deze kinderen zo onzeker? Waarom vragen ze telkens weer bevestiging van de leerkracht? Waarom zijn ze zo zenuwachtig voor een repetitie?

Deze kinderen zijn geen 'ideale leerlingen'. De succesvolle leerling streeft er vooral naar het iedereen naar de zin te maken. Een succesvolle leerling is perfectionistisch, zoekt bevestiging van de leerkracht en vermijdt elk risico. Het zijn kinderen die absoluut geen zicht hebben op wie ze zijn en wat ze kunnen. Ze gedragen zich heel afhankelijk, accepteren alles wat op hen afkomt en stellen zich sterk conformerend op.

Dit gedrag komt veel voor bij meer- en hoogbegaafde kinderen. Voornamelijk bij meisjes, maar ook bij jongens. Als verklaring voor het ontstaan moeten we bedenken dat deze kinderen véél vroeger dan leeftijdsgenootjes in staat zijn eigen handelen kritisch te bekijken. Een peuter die weet dat het fouten maakt als het praat, zwijgt liever nog een poosje. Een schoolkind durft niet aan rekenopgaven te beginnen uit angst fouten te maken. Oefenen betekent mogelijk falen en falen is griezelig.

Op school zijn ze welwillend en vriendelijk, maar de ouders kennen vaak de andere kant: onverklaarbare woede-uitbarstingen thuis. Of klagen over hoofd- of buikpijn, terwijl er geen medische oorzaak voor is.

Het herkennen van een succesvolle leerling als een hoogintelligent kind dat mogelijk niet optimaal functioneert, is niet gemakkelijk. Het lijkt of het kind zich goed ontwikkelt, totdat...

De problemen die het kind, zonder het uit te spreken, in de kindertijd heeft ervaren komt er veelal in de puberteit uit. Dan blijkt het kind veel verdriet en onmacht ervaren te hebben, wat kan leiden tot depressieve jongeren. Ook komt voortijdig schoolverlaten onder deze groep veel voor.

Handelingsmogelijkheden

Deze kinderen hebben verrijking nodig en/of het overslaan van klassen. Daarbij is het wel nodig dat ze leren leren en leren werken. Ze moeten leren om zelfstandig te werken, en niet steeds precies te doen wat de leerkracht vraagt. Bij vervolgonderwijs is het nodig dat ze zich die vaardigheden hebben eigengemaakt. Deze kinderen hebben het zeer nodig om in contact te komen met gelijken, andere hoogbegaafden. Dat stimuleert hun creatieve denkvermogen en het vermindert de behoefte om onder niveau te werken. Deze kinderen zijn er mee geholpen als ze een goede kijk krijgen op beroepsmogelijkheden. Ze moeten zien wat er allemaal te kiezen valt. Zonder die goede informatie hebben ze geen zicht op het nut van hun eventuele inspanningen. Laat ze zien wat er bij een bepaald beroep komt kijken en wat er voor nodig is aan vooropleiding. Geef ze een doel voor ogen, en ze gaan aan het werk om dat te bereiken. Daarmee maak je ze minder afhankelijk van het oordeel van de leerkracht en de acceptatie van de omgeving.

Een programma met verrijking is nodig, ook al om ze te leren falen. Ze moeten beseffen dat fouten maken ook mag. Je hoeft niet alles in één keer te begrijpen. Leren komt met vallen en opstaan. Deze kinderen hebben de neiging tot faalangst. Het besef dat leren met vallen en opstaan gaat, is iets wat ze niet leren in het gewone programma. Maar als ze het niet leren, zullen ze daar later problemen mee krijgen.

Type 2: De uitdager

Uit de praktijk

Remco zit in groep zes. Een stevige, forsgebouwde vent. Zit in de klas de helft van de tijd achterstevoren op zijn stoel. Niets ontgaat hem, behalve de les. Altijd in de buurt als er verkeerde plannen gesmeed worden. Hij lijkt te leven voor kattenkwaad. Remco heeft contact met iedereen in zijn klas, maar toch zijn de andere leerlingen wat voorzichtig met hem. Hij kan opeens zó agressief zijn...

De leerkracht vindt het moeilijk: voortdurend is Remco erop uit hem een hak te zetten. Het gebeurt soms heel subtiel, Remco heeft eigenlijk nooit 'iets gedaan'. Hij maakt een losse opmerking waardoor de docent zich in zijn hemd voelt staan. Of hij laat door zijn intonatie merken dat hij zich niets van de leerkracht aantrekt. Een vervelende leerling is Remco niet; je zou hem beter 'ongrijpbaar' kunnen noemen.

Wat Remco's ouders thuis zien, is dat hun zoon eigenlijk geen kind is. Als hij 's middags uit school komt, gaat hij niet met andere kinderen spelen maar met een boek in de bank zitten. Moe ogend en zorgelijk kijkend brengt hij dan de tijd tot aan het eten door. Wanneer hem gevraagd wordt wat er scheelt is er 'niks hoor, helemaal niks!'

Niet alleen op school tijdens pauzes kan Remco agressief gedrag laten zien, ook thuis kan hij heel fel reageren of spontaan een driftbui krijgen. Dit gebeurt vooral op momenten dat ze het gevoel heeft dat iets 'niet eerlijk' is. Dan is hij heel verongelijkt en niet meer voor rede vatbaar. Wat de oorzaak is weten zijn ouders niet, maar ze denken wel dat het met school te maken heeft. Maar wat ze ook proberen, ze kunnen er geen invloed op uitoefenen.

Remco's cijfers zijn heel wisselend. De ene keer haalt hij een dikke onvoldoende, de volgende keer zorgt hij dat hij z'n lesje kent. Eigenlijk is 'mateloos' een woord dat bij hem past. Remco is een jongen van uitersten.

De oorzaak is niet voor de hand liggend. Zijn cijfers zijn matig, zijn concentratie ronduit slecht, zijn interesse voor het schoolwerk minimaal... Wat is er over van de jongen die als kleuter gevat, intelligent en leergierig was? Waar is de Remco van toen gebleven?

Beschrijving van de uitdagende leerling

Elke leerkracht kent ze, kinderen die zó enthousiast zijn om hun grote kennis te tonen dat een ander niet meer aan bod komt. En als dit voortdurend gebeurt, dan komt er een moment dat de kennis minder opvalt doordat de irritatie groeit.

Een uitdagende leerling: hij weet bijna alles al. Hij is competitief en corrigeert geregeld de docent. Daarnaast is hij direct en stelt hij regels ter discussie. Zijn werk is onregelmatig, hij heeft weinig zelfcontrole en vertoont soms stemmingswisselingen. Wel is hij creatief, bedrijvig en altijd bereid tot discussies.

Zijn doel is erkenning: "Zien jullie wel dat ik méér kan?" Maar doordat hij op de verkeerde wijze aandacht vraagt, zal hij vaak juist negatieve reacties uitlokken. "Houd jij je mond eens dicht!".

Hoe herken je deze leerling? Zoals succesvolle leerlingen vaak meisjes zijn, zie je de kenmerken van een uitdagende leerling meer bij jongens. Het risico bij deze leerlingen is niet dat ze niet als problematisch worden herkend. Groter is het risico dat het gedrag verkeerd geïnterpreteerd wordt. Wat gezien wordt is namelijk een lastig, druk kind dat zijn mond eens moet leren houden.

Goede begeleiding is er niet op gericht het kind te leren de mond te houden, maar om zijn capaciteiten op een betere wijze te gebruiken. Hierdoor zal een kind steeds minder behoefte hebben om op verkeerde wijze aandacht en erkenning te vragen.

Handelingsmogelijkheden

Deze leerlingen zijn het meest gebaat bij een leerkracht die goed bij ze past. Dat is iemand die ze begrijpt, ze ruimte geeft en ze ook waardeert. Deze kinderen moeten allerlei cognitieve en sociale vaardigheden aanleren. Dat is niet, zoals bij de meeste kinderen, vanzelf gegaan in het gewone schoolprogramma. Ze weten vaak niet wat ze moeten doen, of weten zich geen houding te geven. Ze vinden zichzelf raar, want ze zien wel dat ze anders zijn dan de rest. Dan raken ze hun zelfvertrouwen kwijt. Het is nodig dat ze weer het succes bij zichzelf herkennen. Dan is het niet meer nodig om door de klas te schreeuwen om erkenning te zoeken. Dit kind heeft duidelijke afspraken nodig. De leerstof moet verdiept worden. Als hij teveel bezig is met leerstof waar hij te weinig moeite voor moet doen, dan blijft het in het korte termijn geheugen hangen en raakt weer verloren. Geef dit kind verdiepingstof, waardoor hij ergens moeite voor moet doen, dan krijgt het een plaats in het lange termijn geheugen: dat beklijft. Dat geeft ook meer voldoening en zo bouwt het kind zijn zelfbeeld weer op. Dit kind moet studievoordigheden aanleren.

Dit kind vindt school vaak niet leuk. Dat moeten we hem toestaan. Toch is het nodig om een goede opleiding te krijgen, dus hij moet er doorheen. Je moet dit kind uitleggen dat hij de school nodig heeft als basis voor later. Want dan komen de keuzemogelijkheden. Echter: zonder de opleiding beperkt hij zijn keuzemogelijkheden drastisch. Met deze uitleg kan het kind kiezen om zich er doorheen te slaan.

Type 3: De onderduiker

Uit de praktijk

We nemen Michiel als voorbeeld, maar het zou ook Cornelis of Marieke kunnen zijn. Voorbeelden te over van de onderduikende leerling...

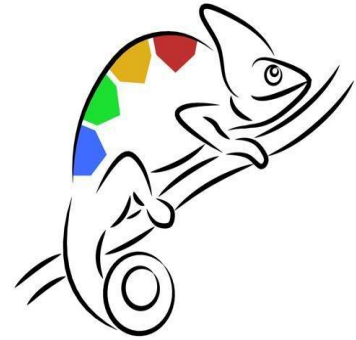
Michiels ouders hebben zich erover verbaasd. Ze dachten altijd dat hun zoon goede schoolresultaten zou gaan boeken, maar zijn resultaten zijn altijd matig. Niet dat de ouders van Michiel een briljant kind willen, maar als peuter was hij héél snel en goed met alles. En ook op de kleuterschool bleek steeds dat Michiel een goed stel hersens had. Maar waar dat gebleven is?

Als Michiel zich nou prettig zou voelen, hadden zijn ouders zich geen zorgen gemaakt. Maar dat is het probleem: Michiel is thuis soms zó triest... Zelf kan hij geen oorzaak aangeven, maar zijn ouders hebben wel een idee. Een echte vriend heeft Michiel niet. Dan gaat hij een paar keer met de één mee, dan heeft hij een poosje contact met de ander, maar geen enkele vriendschap houdt stand. En dat maakt dat Michiel zich vaak eenzaam voelt. Maar uitspreken zal hij dat niet.

De leerkrachten van de basisschool hebben een paar keer geprobeerd om Michiel uit te dagen met wat extra werk, maar daar wilde hij niets van weten. Afschuwelijk vond hij het. Het liefst zat hij gewoon onopvallend op zijn plekje.

Soms, in de vakanties, als Michiel ècht tot rust komt, laat hij nog weleens iets zien van wie hij vroeger was. Dan maakt hij gevatte opmerkingen en geniet van bijzondere dingen. Dan glinsteren zijn ogen weer, net als toen hij kleuter was.

Waar is Michiel gebleven? En hoe krijgen zijn ouders Michiel weer terug?

Beschrijving van de onderduiker

Niet iedereen houdt van opvallen. Zeker iemand met een zwak zelfbeeld houdt zich graag op de achtergrond. En dat is vaak de reden waarom meer- en hoogbegaafden zich vaak als een kameleon proberen aan te passen aan de omgeving. Een onderduikende leerling ervaart zichzelf niet als 'begaafd' en zal veelal weigeren mee te doen aan programma's voor meerbegaafde leerlingen. Deze leerling vermijdt risico's en uitdaging. Veel is gericht op het krijgen van sociale acceptatie en vriendschappen wisselen vaak.

Deze leerling is moeilijk als 'begaafd' te herkennen. De succesvolle leerling behoort over het algemeen bij de beter leerlingen van de klas, maar deze leerling haalt heel gemiddelde cijfers. Ook toetsen voor een leerlingvolgsysteem laten niet zien wat deze leerling in huis heeft.

Vaak zien ouders thuis prestaties die moeilijk te rijmen zijn met de prestaties op school. Het valt voor hen echter niet mee om de school dit duidelijk te maken. Meer dan eens voelen zij zich 'zeurpieten'. Dit verklaart waarom ouders van onderduikende leerlingen er soms grote bedragen voor over hebben om een intelligentieonderzoek af te laten nemen. Waarbij het goed mogelijk is dat de leerling ook tijdens zo'n onderzoek niet laat zien wat hij of zij aan mogelijkheden in huis heeft.

Als een school voldoende kennis in huis heeft, is een intelligentieonderzoek echter vaak niet nodig: de signalen van begaafdheid worden wellicht niet meer gezien, maar waren er in het verleden ongetwijfeld wel. Een beeld van de voorschoolse fase en van de eerste periode op school levert veel bruikbare informatie op.

Handelingsmogelijkheden

Deze kinderen willen er lekker bij horen, samen met de rest dingen doen. Dan kun je dus geen goede cijfers halen, en je kunt geen bijzondere interesses ergens voor tonen. Opvallen zou je wel eens je positie tussen de rest kunnen kosten: je wilt niet opvallen. Dit kind past zich aan om gewaardeerd te worden, en om vrienden te krijgen. Jongens kunnen lastig zijn. Je ziet ook dat ze veel wisselende vriendschappen aangaan. Komt hij een keer iemand tegen, waarbij hij een interesse kan delen, dan vindt hij dat wel fijn, maar sluit zich er ook weer snel voor af. Het contact met iemand die niet 'gemiddeld' is, zou wel eens kunnen verraden dat je ook anders bent.

Dit kind is er ook bij gebaat om zicht te krijgen op beroepen en wat daar bij komt kijken. Hij moet zich een reëel beeld kunnen vormen van het werk. De vage ideeën moeten verholpen worden. En daarbij hoort een goed beeld van wat er aan opleiding nodig is. Weet je eenmaal wat je zou willen bereiken, dan weet je ook dat je daarvoor moet werken en studeren. Deze kinderen hebben ook vaak vastomlijnde ideeën over wat mannen- en vrouwenberoepen zijn. Het onderwijs wordt helaas steeds meer een vrouwenwereld. Daar staat tegenover dat vrouwelijke docenten in exacte vakken goed kunnen dienen als rolmodel voor vrouwen in 'mannenberoepen'. Meisjes hebben baat bij een goed rolvoorbeeld van sterke vrouwen die iets bereikt hebben. Daarmee zien ze dat het mogelijk is om iets te bereiken en daarbij gewaardeerd te worden. Dat inspireert.

Type 4: De drop-out

Uit de praktijk:

Leonie komt tijdens een eerste contact vrolijk over, maar is dat absoluut niet. Sterker nog: ze weet absoluut niet meer hoe het met haar leven verder moet. Zonder diploma's, zonder werk en zonder ook maar een greintje zelfvertrouwen zit ze thuis. Elke dag thuis, zonder uitzicht op verbetering.

Tot aan de puberteit ging het aardig: door haar formidabele intelligentie heeft ze de basisschool en de eerste klassen van het VWO goed doorlopen. Terugkijkend kan ze zich nog allerlei momenten herinneren dat ze zich onzeker voelde en weet ze nog haarfijn hoe pijnlijk bewust ze zich was van haar anders-zijn. Toch leidde dat niet tot problemen: ze zweeg over haar gevoelens.

En toen, een jaar of vier geleden, ging opeens alles mis. Van een volgzzaam meisje dat eigenlijk nóóit een eigen mening had veranderde ze in een relschopper. Waarom? Leonie weet het niet.

Het ging van kwaad tot erger: na elke berisping ging Leonie gekker doen. Na berispingen volgden schorsingen. Was er ergens een relletje dan stond Leonie vooraan. Ze durfde alles en genoot van het aanzien dat ze daardoor kreeg. Het stille, bedeesde meisje van weleer was een rebel geworden.

Na de eerste schorsing begon Leonie met spijbelen. De tijd van huiswerk maken en repetities leren was voorbij. Haar ouders probeerden van alles om Leonie weer op het goede spoor te krijgen, maar niets hielp. Hun dochter was een ontembaar wild beest geworden dat nog maar één ding wilde: drukte maken en haar eigen zin doorzetten.

Op school was ze al snel niet meer te handhaven. Zonder diploma kwam ze naar huis. Van haar bravoure was opeens niets meer over. Haar dagen waren leeg en doelloos geworden. Ze probeerde via zelfstudie haar diploma te halen, maar miste het zelfvertrouwen en het doorzettingsvermogen. Ze voelt zich nu dom, mislukt en waardeloos.

Beschrijving van de drop-out

Niemand wordt als drop-out geboren. Een combinatie van persoonlijke en omgevingsfactoren kunnen een leerling echter wel tot drop-out maken. Elke vorm van ongewenst gedrag is een roep om hulp, maar vaak wordt het signaal niet goed verstaan.

Succesvolle en onderduikende leerlingen worden vaak niet als problematisch ervaren. De uitdagende leerling of de leerling met gedragsproblemen wordt aangesproken op het ongewenste gedrag. In al deze situaties waarin aan de oorzaak van de problemen wordt voorbijgegaan loopt men het risico dat een kind kenmerken gaat vertonen van een drop-out: spijbelen of niet opletten, taken niet afmaken, de uitdaging buiten school zoeken, zichzelf verwaarlozen of isoleren, kritisch zijn naar zichzelf en anderen, onregelmatig werken, verstoren, afreageren, gemiddeld of minder presteren, en een defensieve houding.

Hoe herken je de hoogbegaafdheid in een drop-out? De meest recente schoolresultaten vormen geen goed uitgangspunt. Informatie van docenten uit het verleden kan soms duidelijkheid geven. Ook is in deze situatie een intelligentieonderzoek zinvol, al bestaat het risico dat de leerling ook tijdens de test onderpresteert.

In veel gevallen zullen de gedragskenmerken die bij de drop-out horen vooral betrekking hebben op de schoolsituatie en zal de leerling buiten school wel tot prestaties komen die passen bij zijn capaciteiten. Het is dus zaak ook hier aandacht voor te hebben.

Begeleiding van een drop-out is van het grootste belang en zal zo snel mogelijk gestart moeten worden.

Handelingsmogelijkheden

Dit kind is vaak pas goed te begeleiden na verder onderzoek. Door een lang proces van afglijden zijn ze vaak ver weg geraakt van zichzelf en hun mogelijkheden. Het is nodig om zicht te krijgen op de problemen die meespelen. Vaak heeft het kind ook psychische problemen opgelopen. En dat kan een oorzaak zijn voor het gedrag. Dit kind vindt zichzelf raar. Het anders-zijn is een zware last gebleken. Deze kinderen ervaren vaak positieve effecten van groepstherapie. In een groep ben je toch niet zo anders als je dacht: er zijn er meer met hetzelfde. Stuur je dit kind van de ene naar de andere therapie, dan versterk je het gevoel dat er iets aan hem mankeert: 'Zie je wel, er moet aan mij vreselijk gesleuteld worden, zo raar ben ik.' Een verrijkingsklas kan uitkomst bieden: daar kan en mag hij even keihard werken. Helaas zijn er ook kinderen die in dit proces zó ver weg zijn geraakt, dat je ze niet meer omhoog kunt halen. Het is zaak ervoor te zorgen dat ze niet zo ver komen!

Type 5: Leer- en gedragsproblemen

Uit de praktijk

De leerproblemen van Johan vallen wel mee. Hij is licht dyslectisch, maar dat zou het probleem niet wezen. Veel zorgelijker is zijn gedrag. In de voorgaande jaren was hij vaak ongeconcentreerd en vielen zijn schoolresultaten tegen, maar nu loopt het de spuigaten uit. Niets is veilig voor Johan. Spullen van klasgenoten worden kapotgemaakt, het meubilair wordt bekrast...

In de eerste jaren op de basisschool viel Johan niet zo op door zijn gedrag. Hij was wat typisch, maar dat zijn wel méér kinderen. Toen hij echter in groep vijf zat en de aarde uit de bloempotten ging eten, begonnen de juf en de ouders zich echt zorgen te maken. Kort daarna begonnen zijn woedeaanvallen. Tijdens die aanvallen kon de juf hem niet aan. Johan was dan op geen enkele wijze voor rede vatbaar. Schoppend en bijtend baande hij zich dan een weg naar de deur om vervolgens gillend en krijsend door de school te gaan rennen. En de reden was altijd een kleinigheidje.

Inmiddels zijn de woedeaanvallen minder heftig, maar Johan gedraagt zich niet minder afwijkend. Andere kinderen houden Johan graag op een afstand: ze zijn bang van hem. Als er een tikspel gedaan wordt en Johan is tikker, dan beukt hij erop los. Als een ander hem aantikt, draait hij zich woedend om en probeert de tikker te schoppen. En in de klas: als iemand per ongeluk zijn tafel aanraakt, begint Johan furieus te schelden en te tieren.

Johan moet geholpen worden, maar wèl op de goede manier. En die manier is alleen te bepalen als helder is waarom hij zo doet. Het toedienen van een kalmerend middel is geen oplossing. Maar wat wel?

Beschrijving van het kind met leer- en gedragsproblemen

Neem een leerling in gedachten die slecht en ongeconcentreerd werkt, matig of slecht presteert, tijdens de les als stoorzender fungeert en agressief reageert op de directe omgeving. Bij zo'n kind denken we niet direct aan hoogbegaafdheid...

Toch bestaat deze mogelijkheid. Deze leerling vraagt met zijn gedrag om bevestiging en hulp, maar doet dit op een totaal verkeerde wijze. Hij 'spreekt een taal die niemand verstaat'. De omgeving reageert daarom niet op de hulpvraag maar op het gedrag.

Uiteraard is niet elk kind met afwijkend gedrag hoogbegaafd. Maar als een van de mogelijke oorzaken moet het in ogenschouw worden genomen, zeker wanneer direct betrokkenen aangeven dat het grotere mogelijkheden heeft. Op dat moment kan het vertoonde gedrag anders worden geïnterpreteerd en dus leiden tot andere, meer adequate, reacties.

Een leerling met leerproblemen kan uiteraard, náást een hoge intelligentie, last hebben van een beperking. De combinatie hoogbegaafdheid en dyslexie bijvoorbeeld maakt dat het lastig is de intelligentie van het kind op te merken.

In alle gevallen van leerlingen met leer- of gedragsproblemen is het aan te raden externe deskundigen te raadplegen.

Handelingsmogelijkheden

Men is bij deze kinderen zeer geneigd om het probleem te verhelpen. Er wordt veel geoefend om het gebrek te repareren. Helaas wil en kan een hoogbegaafd kind helemaal niet veel herhalen. In de behandeling en begeleiding van zulke kinderen kan en mag je de hoogbegaafdheid niet buiten beschouwing laten: die moet altijd meegerekend worden. De begeleiding rondom beide etiketten moet samenvloeien. Dat is moeilijk, want daarvoor heb je een begeleider nodig die zicht en inzicht heeft op beide vlakken. Dat betekent heel vaak dat je een kind het nut van bepaalde oefeningen en dergelijke moet uitleggen. Als hij het nut ervan inziet, dan is hij zelfs bereid om door middel van herhaling te oefenen, tot op zekere hoogte.

Maar laat de hoogbegaafdheid nooit buiten beschouwing. De hoogbegaafdheid maakt te zeer deel uit van de hele persoonlijkheid. Vaak is dit kind ermee geholpen als hij zelf onderzoek mag doen: een vorm van leren die hem laat ontsnappen aan het harnas van het gebruikelijke onderwijs en aan de strakke schoolregels. Als je er af en toe even uit mag, dan kun je er ook weer in.

Deze kinderen hebben vaak individuele begeleiding nodig, omdat ze meer dan een afwijking van het gewone hebben. Ik wil daarbij niet zeggen 'twee problemen'. De begeleiding of therapie moet aan beide kanten werken. Je kunt daarbij nooit één kant vergeten, want dan is het bij voorbaat al mislukt. Vaak is het verstandig om beide kanten in dit proces van helen te laten bewaken door een onafhankelijke derde. Die kan waarschuwen op het moment dat er teveel aandacht voor een van de kanten is ontstaan. Het hoeft geen verdere uitleg dat die persoon verstand moet hebben van hoogbegaafdheid.

Type 6: De zelfstandige

Uit de praktijk

Meiden zoals Aline, daar zou elke docent er wel een klas vol van willen! Altijd vrolijk, altijd positief. Haar werk is altijd op orde. Wanneer er huiswerk opgegeven wordt, heeft Aline het perfect in haar agenda. En op tijd is het huiswerk gemaakt of geleerd. Een enkele negen, verder vooral tienen voor haar werk.

Aline is een stabiele factor in de groep. Het is het meisje met de schier onbeperkte mogelijkheden. Op elk terrein is ze goed. Niet alleen rekenen en taal gaan haar gemakkelijk af, maar ook tekenen kan ze als de beste. Als de leerlingen een groepsopdracht krijgen, is het groepje van Aline binnen de kortste keren aan het werk. Aline regelt alles: ze bedenkt het onderwerp en verdeelt de taken.

Het lijkt een succesverhaal. Wat Aline ook oppakt, het gaat haar goed af. Zenuwachtig is ze eigenlijk nooit. Zelfs als ze een spreekbeurt moet houden lijkt ze de rust zelve. Vriendinnen heeft ze genoeg en met iedereen kan ze goed opschieten.

Toch heeft ook Aline haar problemen, maar daar merkt haar leerkracht niets van. Haar ouders zien het thuis wel en maken zich er soms zorgen over. Het lijkt of Aline geen kind is. Met anderen spelen

doet ze zelden. Als ze uit school komt, kijkt ze vaak zorgelijk en moe. Blijkbaar vergt het veel van haar om op school te zijn.

Wat zou het goed voor haar zijn als de leerkracht haar eens apart nam om even met haar te praten. Niet over het werk of over haar cijfers, maar over hoe ze zich voelt en hoe het met haar gaat. Als hij haar liet merken dat ze gewaardeerd wordt: niet om wat ze allemaal presteert, maar om wie ze is...

Beschrijving van de zelfstandige

De zelfstandige leerling heeft goede sociale vaardigheden, werkt zelfstandig, ontwikkelt zijn eigen doelen, participeert binnen de groep, kan werken zonder voortdurende bevestiging, is enthousiast, creatief, durft op te komen voor eigen opvattingen en is niet bang risico's te nemen. Deze leerling is niet moeilijk te herkennen: de schoolresultaten liggen op hoog niveau, op prestatie-, intelligentie-, en creativiteitstesten zal hij of zij hoog scoren. In gesprek met deze leerling zal zijn of haar begaafdheid duidelijk naar voren komen. Feitelijk is dit het profiel dat we elke meer- en hoogbegaafde zouden toewensen.

Wanneer een school aan het werk gaat om meer- en hoogbegaafde leerlingen specifiek te begeleiden, is het uiteindelijke doel om al die leerlingen zover te krijgen dat ze passen binnen dit profiel. Uiteraard zal dat niet bij alle leerlingen op dezelfde wijze en in dezelfde mate zijn. Met goede begeleiding blijken echter veel van deze kinderen zich tot zelfstandige leerling te kunnen ontwikkelen.

De basis hiervoor is gelegen in het zelfbeeld: het kind heeft (weer) zelfvertrouwen gekregen, heeft geleerd emoties te voelen en te uiten en gaat niet meer voortdurend gebukt onder het gevoel 'anders' te zijn dan anderen.

Handelingsmogelijkheden

Het gaat eigenlijk goed met dit kind. Dat wens je iedereen toe. Toch kun je de begeleiding optimaliseren door hem een lange termijn planning aan te bieden. Dan weet hij waarvoor hij het doet. Eigenlijk ligt er een wereld aan mogelijkheden voor dit kind open. Er zijn geen hinderende beperkingen. Maar kiezen uit teveel mogelijkheden is ook moeilijk. Dit kind moet weten wat voor beroepen er zijn en wat ze inhouden. Laat hem eens rondkijken op een universiteit. Geef inzicht in wat je precies moet doen bij bepaald werk. Als ze het goed gezien hebben, dan gaan ze er ook voor. Een valkuil voor de begeleiders van deze kinderen is het opschroeven van de eisen: als alle resultaten goed zijn, toch nog even een opmerking maken dat nu het handschrift ook wel eens verbeterd zou kunnen worden. Dat zou de indruk kunnen wekken dat een hoogbegaafde alles perfect zou moeten doen. Laat deze kinderen verrijken en verdiepen. Zorg dat ze zich inspinnen voor dat deel van hun werk, want dat doen ze normaalgesproken nooit, omdat de noodzaak ontbreekt. Het zou jammer zijn als deze kinderen er uiteindelijk ook tegenaan lopen dat ze een gebrek aan studievoordigheden hebben, gewoon omdat dat nooit is aangesproken. Ook deze kinderen lopen het risico dat ze niet leren leren. Vaak hebben ze ook niet geleerd om onder tijdsdruk te werken, of om tegen de limieten van hun mogelijkheden aan te lopen. Het duurt vaak langer, dan zijn het al tieners of studenten die tegen akelige tegenslagen aan kunnen lopen. Leer ze op tijd om voldoende studievoordigheden en zelfdiscipline aan te kweken.